

Людина

Автор:

Ольга Кобилянська

Людина

Ольга Кобилянська

ШЕДЕВРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ #1

«Людина» Ольги Кобилянської – соціально-психологічна повість, у якій гостро звучить проблема прав жінки***. Головна героїня твору, дочка цісарсько-королівського радника Олена, читає серйозні книги і бесідує на філософські теми з чоловіками, що суперечить загальноприйнятим нормам жіночої поведінки. Найвідомішими творами авторки є «Земля», «Людина», «Через кладку», «Царівна», «У неділю рано зілля копала», «Valse melancholique», «Некультурна», «Аристократка» та ін. Ольга Кобилянська – видатна українська письменниця, яка працювала у жанрі соціально-філософської та психологічної прози.

Ольга Кобилянська

ЛЮДИНА

Das Reich der Lüge ist aufrecht, wie es noch niemals gevesen. Die Wahrheit selbst wagt sich, nur in gleissenden Fetzen ver mummt, aus ihrem Winkel hervor...[1 - Царство брехні панує, як ще ніколи дотепер. А правда відважується виповзати зі свого кутка не інакше, як закутана в привабливо-яскраві ганчірки... (нім.)]

Повість з жіночого щастя

I

Пан Епаміондас Ляуфлер прожив добрі часи. Був ц. к.[2 - ц. к. – цісарсько-королівський.] лісовим радником, мав велике поважання, великий вплив і великі доходи. А що він мав між іншим, так «побічно», ту слабу сторону, що любив одушевлятися гарячими напівками, – се не мало нікого обходити. Про се не мав він нікому здавати справозданья. Хіба б собі самому. А тому, що був з собою у згоді, тому, що розумів себе, як розумів і свої лісові справи, тож і ходив[3 - як кажуть простенькі люди] «годинник зовсім у порядку». Відтак, коли слаба сторона змоглась та стала збагачуватись більшими наслідками, коли показалось, що великі причини спроваджують і великі події... тоді й настало... та про се вже опісля...

Пан Ляуфлер був жонатий і мав чотири доньки й одного сина. Остатнього любив він несказанно, ба навіть обожав. «Се буде гординя мого життя, світило цілої родини, се чоловік будучини!» – мовляв він часто до своєї жінки й добрих знайомих. Добра жінка, котра так само обожала одинака, вірила смілому віщуванню свого мужа. Вона бачила сама не раз у своїх мріях сина лісовим радником, бачила, як він їздив у елегантній колясці, гордими кінями, біля нього багата жінка, його здоровлять низенько малі й великі, старі й молоді; бачила його також поважним лікарем-радником у товаристві високих осіб, що з ним дружно балакають. Часами зміняв муж будучими свій завід[4 - Завід – професія.] й вибирав становище надворного радника. Супроти того не можна було вже нічого закинути. А як се звучало шумно! «Високоповажний пан Герман-Євген-Сидор Ляуфлер, ц. к. надворний радник!» Надворний радник! Ні, надворним радником буде, мусить бути. Се якраз мудріше, ніж лікарським радником або лісовим радником! Ну, щодо остатнього, то воно припало їй лише так en passant[5 - Між іншим (франц.)] на думку, бо її муж займав випадком те становище. Однак усякий, хто мав лише цятинку дару думати, мусив признати, що лісовий радник не те, що надворний радник! А коли е вже хто раз надворним радником, тоді й до міністра судівництва недалеко. Ой, боженьку, що то не коїться все в чуднім бігу часу! Вона не була одна з тих, котрі вірують в чуда, в протекцію, або що таке. Борони Боже: так низько вона ще не упала, тож саме і не думав так ніхто в домі її та її мужа. Вона хотіла речі лише так брати, як вони самі собою представлялись. Наприклад, хто був от хоть би там і Гамбетта[6 -

котрого вона бачила оногди в рапортісум], нім став славним на цілу Францію? Яким був Колумб, нім відкрив Америку? Певно, «не таким славним, яким уже став опісля. Був і ще такий один, що сягав немов під небеса. Ах, що то їй все так із пам'яті вибилось, і вона собі ні імені, ні року не могла пригадати! Головне однак в тій події було те, що хтось там в молодих літах був пастухом, а на старість став митрополитом. Однак – куди ж вона загналась? Аж сміх бере. Герман-Євген-Сидор не був ані бідним хлопцем, що вичісував вовну у свого батька[7 - як се робив той бідняка, той Колумб], а вже найменше пастухом. Він був сином ц. к. лісового радника і міг легше, ніж кождий інший, дістатись на таку висоту. Інших перепон не могла доля поставити. Щождо тих пари шкільних років, про котрі люди стільки заводять, то вона ними мало журилася. А коли е вже хто раз в університеті, то літа минають, неначе б їх і не було. Герман-Євген-Сидор не виказував на тепер особлившої охоти до науки, але[8 - того б вона й рада бачити, хто б науку любив] чи ж можна було йому, тому живому хлопцеві, робити з сього закид? Він же не належав до тих бездушних натур, котрі вміють годинами нерухомо на твердих шкільних лавках пересиджувати; а противно, був один із тих величаво уложених характерів, котрі вимагають іншого проводу й поведення, як, приміром, звичайні сини; урядників, або – надто мужиків!! Однак висушені тверезі професори[9 - вона їх ненавиділа], котрі з пожовклими щоками, наче мумії, проходжувалися й молодості, мабуть, зовсім не розуміли, вони не могли його зрозуміти! Немилий наслідок сього був такий, що збилися з. правого шляху, що взяли «п'ік»[10 - Взяти «п'ік» – завзятися, присікатися.] на нього, прозивали його сильну волю «упрямістю і злосливістю», а його смілі, свобідні бесіди і дотепні діла називали вони попросту трійлом для цілого класу, ще й переслідували його, в повнім значенні слова, на смерть...

Під час, коли син невпинно розвивався, підростали й доньки. Природа обдарувала їх під кождим взглядом щедро; крім того, посилала їх пані радникова на науку французької мови й музики; батько займав гарне становище, тож по балах, домашніх забавах та інших вечірках рвалися за ними молоді люди... І так усміхалась пані радниковій будучина ясна та чиста, наче та днина весняна, і вона називала її в своїм серці своєю «другою будучністю».

І газдівство розуміли вони неабияк! Розуміли його так, як його в нинішніх часах не розуміє перша-ліпша жінка! Про се дбала пані радникова ще заздалегідь. Вона не належала до тих жінок, котрі супокійним оком глядять на доньок, наколи ті беруть книжку до рук і в будню днину та читанням безбожних любовних дурниць або й інших пустих діл крадуть час Богові. Правда, зовсім без гріху в тім взгляді не були її дві середущі доньки[11 - найстарша перебувала в одній кривнячки, а наймолодша була ще незріла до того трійла], Олена й Ірина.

Через се вона мала не раз і гіркі хвилі. Особливо Олена спричинювалася головно до сього. Повинишпорювала, Бог зна звідки тоті варіяцтва[12 - Варіяцтва – божевілля.] на день Божий та й проглатала їх у цілім значенні того слова! А як розуміла про се опісля розказувати! Юрбою окружали її мужчини, і то ще молоді, а вона говорила, розбирала і перечилась, що тільки – Боже, змилуйся! Бесіди пекучі, – немов залізо, небезпечні слова, як: соціалізм, натуралізм, дарвінізм, питання жіноче, питання робітницьке бриніли, мов бджоли, біля чесних ух пані радникової й лякали, наче страшила, в білій днині її набожну душу, денервували її та спроваджували безсонні ночі... Мало що розуміла вона з того; відчувала однак[13 - справдешне чисте серце материнське завсігди на правій дорозі], що дуже лихий і небезпечний демон заволодів душею доньки, котру пані радникова так обережно стерегла, та й вніс її в країну смішливості й безумства! Наче іскри огняні сипалися слова з уст дівочих і падали важкими ударами на бідну жінчину. Ах, що вона сього дожити мусила, що її донька розвивала нежіночі, хворобливі, безбожні погляди та говорила про якусь рівноправність між мужчиною і жінкою!!! В таких хвилях була би вона найрадніше з сорому та лютості в землю запалась, її донька! Донька ц. к. лісового радника висказувала думку, щоби жінкам було вільно ходити в університети, там нарівні з мужчиною набувати освіту; в життю самій удержуватися, не ждати лише подружжя, котре сталося простим прибіжищем проти голоду й холоду!! Се якраз виглядало, наче б її нічого не учили, і вона мусила побоюватися о свою будучину! Матінко божа: вона, така прегарна, поважна, потребувала щось подібне ще й явно голосити!..

Се все вона таки на свої уха чула. Що однак при інших нагодах і публічно говорила, доносили їй добрі, поважні товаришки і знакомі:

– Наколи ви їй ті дурниці не виб'єте з голови, то будете наслідків гірко жалувати; вола ще молода, буйна!

– Дівчина губить легкодушно свою будучину і відстрашує від себе і від других сестер женихів!

– Де, ради Бога, нассалась вона того трійла? – питала знов інша з товаришок.

– Чи завважали ви ту двозначну усмішку в молодого К., коли вона остатнім разом розводилась про жінок-лікарок, доводячи, що вони були би правдивим добродійством для суспільності? А молодий К., се ж прецінь всім звісно, перша партія в місті!

– Хто ж буде дома їсти варити, наколи жінка стане до уряду ходити? Хто буде порядкувати, прати, шити? Невже ж мужчина? Ха-ха-ха! Чи ж се не чиста дурниця розводити такі теорії? Я поважаю й шаную вас високо, ласкава пані радникова, однак ви супроти того дівчати не заховуєте достаточного материнського авторитету. Най би моя дитина виступила з такими нісенітницями, я її вже скоро привела б до розуму! Або чи ви чули, що про ню пані С. говорила? А вона прецінь теж щось знає!

– Що, ради Бога, що казала пані С.?

– Казала: ціле її поведення то лише вища тактика кокетерії; я жінщина й доволі знаю тайні ходи жіночої думки.

На такі слова правди не знала пані радникова нічого відповісти. Сиділа, наче б здеревіла, по таких бесідах.

– Що ж мені діяти, дорога пані докторова? – питала вона стиха.

– Що? Попросту книжки забрати і читання хоробливих авторів раз на завсігди заборонити!

– Сього я не можу вчинити Олені – не можу! Щодо заборони, то забороняю, і як ще; але книжки забирати... того я справді не можу, пані докторова!!

Тут виринула перед її душею висока стать молоді дівчини з сніжнобілим обличчям та спокійними лагідними очима...

– І що ж вона таке, що ви супроти неї такі безсилі?

– Що? «Мамо», каже: «дозволь, нехай я тебе поважаю та не причислюю до тих, котрі навмисне не хочуть зняти полуду з очей; що, боячись правди, немов світла сонячного, затопчують своєвільно людські права»...

Такі і тим подібні хвилі переживала пані радникова. На жаль, ся дівчина вмiла все її спокійну душу виводити з рівноваги, як-небудь вона за кожний раз по таких бесідах[14 - з болем і лютістю заразом] висказувала їй свої думки. Се ніколи не помагало. Наче тiнь, підіймалася за старшою сестрою й Ірина, і,

терпелива та лагідна, якою завсігди бувала, вмiла в таких хвилях, немов правник, заговорювати й заспокоювати паню радникову а гаряче боронити поступки й погляди сестри. Десь-колись прилучувався до них і один молодий чоловік, медик, Стефан Лієвич. Повернувши з-за границі на ферії додому, заходив він у дім пана радника та затроював життя пані радниковій...

Чого вже він не оповідав!.. Боже, змилуйся! А вони прислухувались йому, неначе б апостол правди витав між ними та розказував про все блаженство небес. Оповідав, приміром, про студіюючих жінок і інших, тим подібних; говорив, що багато з них здає екзамен з найлуччим успіхом, а раз оповідав[15 - то се вже брехав, як собака], що декотрі з професорів поженились таки із своїми студентками!! І багато, багато чудного розказував ще...

- Емансипація жіноча в Швейцарії або і в інших поступових краях - се точка давно виборена. Приходиться соромитися, що тут жінки остались ще так позаду за другими народами; не то, що не журяться самі про се, щоби здобути собі рівноправність із мужчинами, але вважають її якоюсь химерою. Заграбавшись між свої чотири стіни, не завдають вони собі навіть настільки праці, щоби дещо путнього прочитати, щоби хоч тим часом сею дорогою очиститись з перестарілих, дурних, просто смішних пересудів. А про якусь основну освіту, про розуміння природознавства та матеріалістичної філософії нема вже й бесіди. Освоєні поверховно з поодинокими галузями наук, з поодинокими фактами всесвітньої історії, думають, що вони справді доволі озброєні супроти вимог життя. І вони задумують з горсткою того наукового краму при невідраднім положенні, яке тепер займають в суспільності, вести боротьбу о існування! - Тут і розсміявся він. - Аж розпука бере, - говорив він раз, наколи Олена з блідавим лицем і широко створеними очима прислухувалась його словам, - коли подумаеш, в яким глибокім сні остаються ще нині жінки, як мало журяться про свою самостійність!..

- Вони тому не винні, Лієвичу, - перебивала тоді, боронячи, Олена. - Се лиш наслідки нещасного виховання та вкоріненого пересвідчення, що думати-знати пристоїть мужчині, а жінці має воно служити за оздобу!

- Се дійсно так, дійсно, наслідки пересудів і темноти; однак, наколи яка жінщина підійметься і, щиро беручись за діло, старається збудити сонну сестру, чому кидаються на ню, неначеб вона торкала їх огняними кліщами? Чому, приміром, ганять вас, Олено, наколи ви ім висказуєте свої просвічені, здорові погляди? Се е власне те, чого я жінкам не можу простити. Щодо решти, то вони

справді невинні. Доки сучасний устрій суспільності існуватиме, доти остануться вони малолітніми; однак, і сей лад не вічний. Будучина жіноча лежить в їх руках. Нехай озброюється кожда по можності, після обставин, а зброя їх... яка чиста, яка сильна, як варто по ню сягнути!! Се – знання, Олено!

Так говорив він часто, а часом ще більше. А пані радникова знала, що всі ті «об'ясняючі» розмови відносились до неї, бо вона поборювала ту модну, божевільну й деморалізуючу хворобу на кождім кроці. Для того й ненавиділа вона його з цілої душі, всіма нервами її величезного материнського серця! Для Герман-Євгена-Сидора не мав він ніколи приемного погляду, ані доброго слова. Він важився прибирати позицію й манери ментора, неначе б вона

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примітки

1

Царство брехні панує, як ще ніколи дотепер. А правда відважується виповзати зі свого кутка не інакше, як закутана в привабливо-яскраві ганчірки... (нім.).

2

ц. к. – цісарсько-королівський.

3

як кажуть простенькі люди

4

Завід – професія.

5

Між іншим (франц.)

6

котрого вона бачила оногди в рапортісум

7

як се робив той бідняка, той Колумб

8

того б вона й рада бачити, хто б науку любив

9

вона їх ненавиділа

10

Взяти «пiк» – завзятися, присiкатися.

11

найстарша перебувала в одній кривнячки, а наймолодша була ще незріла до того трийла

12

Варіацтва – божевілля.

13

справдешне чисте серце материнське завсiгди на правій дорозі

14

з болем і лютістю заразом

15

то се вже брехав, як собака

Купить: https://tellnovel.com/kobilyans-ka_ol-ga/lyudina

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)